

לכה את עזבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תרעג
ערש"ק פרשת משפטים

סדר פרשיות משפטים, תרומה, תצוה ותשא

איך נפטרים משבועה לִיצר הרע?

שיטות הראשונים גבי "רשות משנה" בשור

דרכי הנהגת משגיח עם תלמידיו

פתח דבר

בעזרה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת משפטים, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תרעג), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רכבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי פוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה
ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב רפאל לבנוני, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

תוכן הענינים

ה. מקרא אני דורש.....

מדוע נדחתה העלוי' להר' למיזם הסדרה?

מדוע נכתב סיפור כריתת הברית שלפני מ"ת אחרי המשפטים שנאמרו בארבעים יום שלאחרי זה? / מדוע נכתב ציווי הקמת המשכן לפני מעשה העגל אף שהציווי נאמר לאחריו? / ביאור סדר פרשיות משפטים, תרומה, תצווה ותשא

(עי' לקומי שיחות חכ"ז עמ' 153 ואילך)

ח. פנינים... עיונים וביאורים קצרים.....

קושיא מאליעזר עבד אברהם / מכשפה לא תחי' - מדוע לא נכתב מכשפה?

ט. יינה של תורה.....

"מודה במקצת" ו"קא זילי נכסי" בעבודת ה'

פנימיות דיני התורה היא ברוחניות / "מודה במקצת" ליצר הרע / "שבועה" מלשון שובע / מדוע בכה ריב"ז רק לפני פטירתו? / לא לבזבז אפילו רגע מעבודת השי"ת

(עי' לקומי שיחות חכ"ז עמ' 269 ואילך)

יג. פנינים... דרוש ואגדה.....

מהו "עבד יהודי"? / קיום "לא תחי' לו כנושה" ע"י הקב"ה

טז. חידושי סוגיות.....

שיטות הראשונים גבי "רשות משנה" בשור

יקשה בשינויי לשונות הרמב"ם בדין רשות משנה בין מכירה ומתנה לשאלה / יקדים פלוגתת רש"י והמאירי בטעם דין רשות משנה, ועפ"ז יסיק דהרמב"ם שילב ב' השי' ולדידי' בזה גופא שאני בין מכירה ומתנה לשאלה

(עי' לקומי שיחות חכ"ז עמ' 102 ואילך)

יט. תורת חיים.....

משגיח בשיבה - ההנהגה עם התלמידים

כא. דרכי החסידות.....

היכן מתגלה "פשיטות העצמות"?

כג. הוספה - שיחות קודש.....

ע"ה הפורץ לפניהם

דברות קודש אודות העסק בתורה עבודה וגמ"ח באופן של "ופרצת"

לקראת שבת

כט

כתפלה. התפלא ר' יעקב ישראל על כך, שהרי המנין סיים כבר את התפלה. לאחר משך זמן שלח את המשרת עוד הפעם, והריי"צ עדיין התפלל. וכך הי' מספר פעמים ונמשך זמן ארוך ביותר.

כשסיים הריי"צ תפלתו שאל אותו ר' יעקב ישראל: הרי אמרת לי שהנך משתדל להתפלל בציבור? והשיב הריי"צ, ששמע מאביו, כ"ק אדמו"ר הצמח צדק נ"ע, בשם רבינו הזקן, שהענין דתפלה בציבור הוא - "לצבור", ללקט ולאסוף את כל כחות הנפש וכל הניצוצות, וענין זה לוקח לו ריבוי זמן.

והיינו, שכתפלה צריך להעלות להקב"ה את כל הדעות, כל ההרגשים וכל המעשים שבמשך היום. וזהו ענין תפלה בציבור.

ולכן אין פלא על כך שבאים מאוחר יותר, שהרי הוא צריך לאסוף את כל עניניו, הבית והמסחר, ויחד עמהם - להתפלל כדי לקשר אותם להקב"ה.

אם הוא גביר - יש לו הרבה מה לאסוף; ואם הוא קבצן רח"ל - יש לו הרבה חובות, וכדי לאסוף את הניצוצות של הזולת, דרוש זמן רב יותר.

וכאשר כל ענינים אלו נרגשים בבית, וגם אצל הילד - אזי נעשית ההתקשרות של פנימיות נשמתו עם הפנימיות של הקב"ה!...

(י"ט בסלו תשי"ט)

("אָנהערן") שבכיתו נותנים ריבוי צדקה ("דאָס איז אַ שטוב פון וועלכן עס גיסט זיך צדקה"), לא רק מעשר, לא רק חומש, אלא ללא הגבלות. כשיודעים שפלוני הוא במצב של מיצר מצד איזו סיבה שתהי', לא ממתניים עד שהלה יבוא לבקש, אלא מקדימים ונותנים לו ללא הגבלות.

בעבודה: כאשר הבעל נשאר בבית-הכנסת להתפלל לאחר המנין, הרי אע"פ שהמנין סיים את התפלה לפני שעות אחדות, צריכים לידע בבית שהוא בא מאוחר בגלל שהוא מתפלל תפלה בציבור - לפי הפירוש החסידי ב"ציבור", דהיינו, לצבור ולאסוף את כל הכחות של הנשמה וכל הבירורים.

(י"ט בסלו תשי"ט)

לברר כל עסקיו בתפילה

סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם אביו, כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, אודות חמיו, כ"ק הרה"צ וכו' הריי"צ (מאוורוטש) נ"ע:

הרה"צ הריי"צ נ"ע הי' חתנו של כ"ק הרה"צ וכו' ר' יעקב ישראל מטשערקאס. כאשר שאל ר' יעקב ישראל אצל הריי"צ נ"ע כיצד נוהג בתפלה, השיב, שמשתדל להתפלל בציבור. ור' יעקב ישראל הי' מרוצה ממענה זה.

פעם שלח ר' יעקב ישראל לקרוא את הריי"צ, ומצאו השליח עומד עדיין

צריך להם" (כמ"ש הרמב"ם), בידעו שאין לו ממי לבקש צרכיו מלבד הקב"ה; אלא מאי, יש לו "קופה של שרצים" שתלוי' (לא רק מאחוריו, אלא) מלפניו - אין זה נוגע לקיום המצוה שצריך לבקש צרכיו מהקב"ה.

אמנם, קיום מצות תפלה באופן כזה היא מצד גדרו של עולם, ואילו פריצת גדרו של עולם היא - כאשר "מתפלל עם הציבור":

אע"פ שנמצא במצב של כליון הנשמה בגלל צרכיו: "אתה חונן לאדם דעת", "השיבנו . . והחזירנו בתשובה שלימה", ושאר בקשות צרכיו ב"ב ברכות אמצעיות - מתאפק וממתין עם צרכיו הפרטיים עד שימלא שליחותו בעולם לצבור ולקבץ את כל הניצוצות שבחלקו בעולם, ורק אז יעמוד להתפלל להקב"ה לבקש על מילוי צרכיו.

היפך גדר העולם

הנהגה כזו היא היפך ועד לפריצת גדרו של עולם - כי:

גדרו של עולם הוא באופן ש"חייך קודמין", וכיון שכן, מה נוגע לו מה נעשה עם ה"ניצוץ"; יש דברים שהוא צריך להם, ועליו תיכף לבקש אותם מהקב"ה.

ואעפ"כ פועל בעצמו לפרוץ גדרו של עולם - להיות "מתפלל עם הציבור", שרק לאחר שממלא את שליחותו של הקב"ה לצבור וללקט את הניצוצות, אזי נזכר שחסר לו גם בענינים הפרטיים.

וכאשר פועלים פריצת גדר בכל ג' העמודים שעליהם העולם עומד - הנה בדרך ממילא נשתנה ונפרץ גדרו של העולם שעומד על ג' עמודים אלו.

וכאשר ישנה עבודה זו במשך זמן הגלות - אזי ממשיכים בגילוי שבקרוב ממש יקויים היעוד "עלה הפורץ לפניהם", דא מלכא משיחא.

(י"ט בסלו תשי"ט)

שהילד יחוש בשינוי

ענין החסידות צריך להיות נרגש בכית בכל שלשת הקוין, תורה, עבודה וגמילות חסדים:

בתורה: צריך להיות נרגש החיות והלהט ("ברענן") בתורה שהיא תורת ה', חכמתו ית'. בהלימוד צריך להיות נרגש התלהבות ויראה כמו במתן-

תורה (כמאמר רז"ל "מה להלן וכו'").
וזאת - לא רק בעת אמירת לפול עמוק, אלא גם בלימוד פסוק פשוט עם רש"י, או אפילו ללא רש"י, ואפילו בלימוד אל"ף-בי"ת. כאשר לומדים עם ילד אל"ף-בי"ת, צריך להיות ניכר שזהו חכמתו של הקב"ה.

בגמילות חסדים: ילד צריך להרגיש

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

מדוע נדחתה העלי' להר לסיום הסדרה?

מדוע נכתב סיפור כריתת הברית שלפני מ"ת אחרי המשפטים שנאמרו בארבעים יום שלאחרי זה? / מדוע נכתב ציווי הקמת המשכן לפני מעשה העגל אף שהציווי נאמר לאחוריו? / ביאור סדר פרשיות משפטים, תרומה, תצווה ותשא

בתחילת הסדרה: "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", וממשיך ומפרט משפטים רבים בענינים שונים. - ומפרש רש"י:

"ואלה המשפטים - כל מקום שנאמר 'אלה' פסל את הראשונים, 'ואלה' מוסיף על הראשונים; מה הראשונים מסיני, אף אלו מסיני".

והבינו במפרשים (רא"ם. ועוד), שכל ה"משפטים" שבפרשתנו נאמרו לעיני כל ישראל, ביום מתן תורה, ובהמשך ישר לעשרת הדברות: "מה הדברות נאמרו מסיני, במעמד כ"ג ישראל, ובקולות וברקים - אף אלו כן; ולא כשאר כל המצוות שניתנו למשה לבדו, בתוך הארבעים יום שעמד בהר".

אך המהר"ל הקשה כמה קושיות על שיטה זו, ומהן: (א) לפי זה, הי' רש"י צריך לומר ברור: "מה הראשונים בקולות וברקים - אף אלו בקולות וברקים!" (ב) מתוך דברי משה בספר דברים (ה, יט) מובן, שרק עשרת הדברות נאמרו במעמד הר סיני בפני כל ישראל, ולא פרשת משפטים.

ובעיקר קשה, מדברי רש"י המפורשים בפ' תשא (לא, יח), ש"החוקים והמשפטים שב'ואלה המשפטים" נאמרו למשה במשך הארבעים יום שלאחר מתן תורה.

[הרא"ם מפרש שדברי רש"י בפ' תשא הם לפי תנא אחד, ואילו דברי רש"י בפרשתנו הם לפי תנא אחר החולק עליו. וכן דרכו של הרא"ם בכמה מקומות, לפרש דברי רש"י הנראים כסותרים, שכאן כתב לפי דיעה אחת וכאן כתב לפי דיעה שני'. אך כבר הקשו על שיטתו זו שאין הדברים מסתברים כלל בדרך

הפשט, לומר ש"פשוטו של מקרא" אחד אינו מתיישב עם "פשוטו של מקרא" במקום אחר. וראה גם משכיל לדוד כאן].

ולכן נראה פשוט, שבוודאי לא נאמרה פרשתנו באותו יום של מתן תורה, אלא רק לאחר מכן, כשעלה משה להר והי' שם ארבעים יום - אז לימדו הקב"ה את "החוקים והמשפטים" הללו, כלשון רש"י הנ"ל (ולשון רש"י "החוקים והמשפטים" - כי יש בפרשתנו גם ענינים של "חוק", כמו איסור בשר בחלב (כג, יט));

והחידוש "מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני" הוא - שכשם שעשרת הדברות נאמרו **בהר סיני**, כך גם "החוקים והמשפטים" שבפרשתנו נאמרו **בהר סיני** (באותם ארבעים יום שעלה להר), וזאת בשונה משאר המצוות שנאמרו למשה לאחר שירד מהר סיני ואז שמע את דברי ה' **באה"ל מועד**.

[ומה שכתב רש"י בתחילת פ' בהר, ש"כ"ל המצוות . . נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני" - אין כוונתו שם שכל המצוות נאמרו בזמן עלותו של משה אהר סיני, אלא כוונתו היא אה"ל מועד שעמד במדבר סיני בסמיכות להר. והדברים ארוכים, ונתבאר היטב בלקוטי שיחות ח"ו עמ' 280 ואילך, עיי"ש].

ב. והנה, לפי שיטת רש"י זו - שה"משפטים" נאמרו למשה רק לאחר עלייתו להר, במשך הארבעים יום ששהה שם - עולה כי הענינים שבסדרה באים בסדר הפוך:

תחילת רוב הסדרה - הם "החוקים והמשפטים" שנאמרו למשה במשך הארבעים יום אחר שעלה להר (מז' סיון עד י"ז תמוז), ומשה אמר "משפטים" אלה לישראל רק בשנה שלאחר מכן, לאחר יום הכפורים שאז ירד מההר ולא עלה עוד (פרש"י יתרו יח, יג); [לאחר מכן באה פרשה של הבטחות ואזהרות כלליות - "הנה אנכי שולח מלאך וגו'" (כג, כ ואילך). אלא שבדברי הרמב"ן (כד, א) משמע שזהו המשך וסיום של המצוות שלפני כן];

לאחר מכן בא סיפור כריתת הברית בין הקב"ה וישראל, שלדעת רש"י (כד, א) הי' עוד לפני מעמד הר סיני (בימים הראשונים של חודש סיון);

ובסיום הסדרה מספר על מה שהי' מיד לאחר מעמד הר סיני (בז' סיון), שאמר הקב"ה למשה "עלה אלי ההרה והי' שם" (כד, יב), וכך עשה - "ויבוא משה בתוך הענין ויעל אל ההר ויהי משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה" (כד, יח).

ולכאורה, כיון שה"משפטים" שבתחילת הסדרה נאמרו רק לאחר עליית משה, הי' צריך להקדים את הסיפור על עליית משה להר ורק אחר כך לפרט את ה"משפטים" שנאמרו לו שם; ומה טעם נדחה סיפור העל"י אהר לסיום הסדרה (ובאמצע אף הפסיק בענינים אחרים)?

ג. ולאמיתו של דבר, גם בפרשיות הבאות (לאחר סיום פרשת משפטים) אנו מוצאים

ואכן, בעניני מסחר רואים במוחש שהוא מונח בהם לא רק רובו ככולו, אלא כולו ממש (ללא כ"ף הדמיון), הן ביום והן בלילה, ועד לאופן של פריצת גדרי העולם (לגריעותא) - שכן, דרך העולם היא אמנם ש"בזעת אפך תאכל לחם", "אחר שתטרח בו הרבה", אבל לא בשעת אכילת הלחם; ואילו עכשיו נעשה הסדר שאפילו בשעת **אכילת הלחם** מושקע הוא בעניני המסחר: האם החסיר משהו בחצי השעה הקודמת, וכיצד יחדש בחצי שעה הבאה.

ועד"ז ממש צריכה להיות ההתעסקות בתורה:

הוא לא ממתין עד שיהי' במצב של מנוחה ורוגע ("אויסגערוט"); הוא לא ממתין לכבוד, שיקראוהו חכם ורב, יושיבוהו בראש, ויבקשו ממנו לומר שיעור בנגלה או במאמר חסידות, אלא הוא "עוסק בתורה", מבלי לחוס על כבודו ועל זמנו, וכידעו שענין זה נוגע לנפשו - "בנפשו יביא לחמו" - עוסק הוא בתורה ביום ובלילה, באופן ש"ביום אכלני חורב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני", אולי יוכל לפעול ("אויפטאָן") עוד משהו בענין של תורה - שזהו האופן של פריצת גדר בנוגע לעמוד התורה.

לא ממתין שתצא נשמת העני

"ובגמילות חסדים":

איתא בגמרא במסכת סוכה "גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה . . צדקה לעניים, גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים", ומזה מובן שענין הצדקה שייך רק לאופן ההנהגה קודם ביאת המשיח, שהרי בביאת המשיח יקויים היעוד "לא יהי' בך אביון", ואילו גמילות חסדים תהי' גם לאחר שיבוא משיח.

ובאופן כזה צריכה להיות הנהגתו גם בזמן הגלות - שאינו ממתין עד שתכלה נשמתו של פלוני ("בא יענעם גייט אויס די נשמה"), ואז יעשה טובה ויתן לו ח"י סענט, ואם הוא במצב רוח טוב ביותר ואוחז ב"ופרצת", אזי יתן לו ח"י פעמים ח"י סענט, כיון שרואה שנפשו יוצאת בפועל ממש; אלא אפילו כאשר נדמה לו שפלוני הוא עשיר, ויתכן שאכן עשיר הוא בפועל ממש - הנה עז"נ "אשרי משכיל אל דל", דכיון שעכשיו נמצא הוא בשעת דחקו, מאיזו סיבה שתהי', אם מצד קמצנות או מצד ענין אחר, צריך לגמול עמו חסד, גמילות חסדים גם לעשירים.

וענין זה הוא בבחינת פריצת גדרו של עולם - כי: כאשר פלוני הוא במצב שנפשו יוצאת - הרי גדרו של עולם הוא שנותנים לו פרוטה, אבל כאשר נותן לעשיר מצד רב טובו - הרי זו פריצת גדרו של עולם בעמוד של גמילות חסדים.

"ומתפלל עם הציבור":

ע"פ דין יכול לצאת י"ח תפלה גם כאשר אינו מתפלל "בציבור" - כהפירוש שאוסף ומלקט את כל הניצוצות ומתפלל עמהם, אלא תפלתו היא באופן ש"שואל צרכיו שהוא

הסדר בעסק של מסחר אינו באופן שהסוחר יושב בהיכלו, מתוך שחצנות ("אָנגעבעלאָזענערהייט"), וממתין שיבואו אליו, יחלקו לו כבוד, ויבקשו ממנו "לעשות טובה" ולמכור את סחורתו - לא באופן כזה מתנהל "עולם המסחר";

הסדר הוא - שהסוחר הולך ומחפש קונה, ומשתדל בכל כחו ומאודו לפעול על פלוני שיקנה ממנו הסחורה (מבלי שיהי' איכפת לו אם הקונה מבין את התועלת שבדבר אם לאו...), ועוסק בזה באופן ש"ביום אכלני חורב וקרח כלילה", ועד שגם בשעה שישן הרי הוא חולם אודות עניני העסק.

וכפי שרואים במוחש, שגם במשך השעות שהעסק סגור, חושב ומחפש תחבולות כיצד יוכל מחר בבוקר להוסיף חידוש במסחרו, וכאשר עולה במוחו איזה תחבולה וערמה, אינו מתאפק ומקדים ומתקשר בטלפון לפלוני ומעירו באמצע הלילה. דכיון שחושש שמא יקדמנו אחר, ויתכן שהלה הוא ערום יותר ממנו - לכן צריך להקדים ולחטוף קודם שתעלה השמש!

במזמור "ברכי נפשי" נאמר "תשת חושך ויהי לילה... כל חיתו יער הכפירים שואגים לטרף", שאז יוצאים "הכפירים" ו"כל חיתו יער" ומתחילים לחפש ערמומיות ותחבולות כיצד לטרוף טרף; ואילו ההתעסקות שלו לטרוף טרף לביתו היא גם ביום וגם בלילה, כאמור, "ביום אכלני חורב וקרח כלילה", אולי יצליח להמציא המצאה חדשה במסחר שלא היתה לעולמים!...

'כולו' ממש עסוק בתורה

ובאופן כזה צריך להיות העסק בתורה:

אין להמתין עד שהקב"ה יבוא אליו ויאמר: שמע! כבר ישנת די צרכך, אכלת ושתיית, קראת את העיתון, ודברת כבר דברי צחות וכל הדברים בטלים; כמה הוא השיעור ("וויפל אַ שיעור")! הנך נעשה כבר משועמם מעצמך ("ווערסט דאָך פון זיך אליין פאַרנודיעט"). פתח ספר יהודי ותלמד ("עפן אויף אַ ספר און קוק אַ אידיש וואָרט")! הרי זה בזיון בפני האשה, או להבדיל בפני הגוי' שעובדת במשק הבית, בראותה שבעל-הבית מסתובב וקורא "עיתון" וכיו"ב.

לא כך הוא הסדר דתורה; ע"פ הסדר דתורה - הרי חייו אינם חיים אם אינו מושקע בתורה ראשו ורובו, ולא רק רובו, אלא כולו.

- "ברוב", יש ענינים שבהם נחשב רובו ככולו, ויש ענינים שצריך להיות כולו ממש, ואם חסר אפילו מיעוטא דמיעוטא, אזי בטל הענין כולו. ולדוגמא: בנוגע לסנהדרין - לא מספיק רוב של ל"ו זקנים, ואפילו לא שבעים; אם חסר אפילו אחד - אין זו מציאות של סנהדרין.

שאינם לפי סדר הזמנים - לשיטת רש"י:

הסיפור על ירידת משה מזהר סיני (בי"ז תמוז), וכל המעשה של חטא העגל השייך לזה - מסופר רק באמצע פרשת כי תשא;

ואילו בפרשיות הקודמות, תרומה, תצוה והתחלת כי תשא - בא הציווי אודות מלאכת המשכן, שנאמר (לא באותם ארבעים יום שבין ז' סיון ל"ז תמוז, אלא) בזמן מאוחר יותר, לאחר ירידתו (רש"י תשא לא, יח. לג, יא).

וגם כאן קשה: למה לא הקדים הכתוב וסיפר מיד בתחילת הסדרה הבאה על ירידת משה מההר וכל מה שאירע אז, אלא הפסיק באמצע עם כל הפרטים של מעשה המשכן שנצטוו בו מאוחר יותר?

ד. אלא הביאור בזה (כאן הובאה רק נקודת הביאור. וראה גם משנ"ת באורך במדור זה לש"פ יתרו תשע"ז):

הכתוב מאחר את סיפור עליית משה להר לסיום הסדרה (אף שלכאורה הי' ראוי להקדימו לפני ה"משפטים") - ולאידך, מקדים את הציווי על מעשה המשכן ומביאו מיד בסדרה הבאה (אף שלכאורה הי' ראוי לאחרו לאחר הסיפור על ירידת משה וחטא העגל), כדי להפסיק את שני הענינים זה לזה.

כלומר:

זה שמשה עלה להר סיני להיות שם ארבעים יום, לא הי' רק במטרה לשמוע מהקב"ה את "החוקים והמשפטים", ענין של הוראת מצוות והלכות, אלא הי' בכך ענין נוסף - חיזוק החיבור וה"ברית" שבין הקב"ה ובני ישראל.

וכדי להדגיש זאת דחה הכתוב את סיפור העלי' להר לסיום הסדרה, כך שסיפור זה בא בהמשך לתיאור בריתת הברית שבין הקב"ה ובני ישראל שהיתה כהכנה למתן תורה - "הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה" (כד, ח) - שבהמשך לזה מוסיף הכתוב ומספר על זה שמשה עלה להר לאחר מתן תורה, כדי להמשיך ולחזק את הקשר והברית.

וזהו שאמר הקב"ה למשה - "עלי אלי ההרה והי' שם ואתנה לך את לוחות האבן וגו'" (כד, יב):

החידוש בנתינת הלוחות אינו בהתוכן והלימוד שבהם, אלא בהיותם עדות והוכחה על הקשר והחיבור של ישראל עם הקב"ה - ובלשון הכתוב: "לוחות העדות" (פ' תשא לא, יח. לב, טו. לד, כט. ועוד), "לוחות הברית" (עקב ט, ט. ועוד); ולכן בהמשך להפרשה המדברת אודות הכריתת ברית בין הקב"ה וישראל - בא הסיפור על עליית משה להר במטרה לקבל את הלוחות, שבהם נכתבו "דברי הברית עשרת הדברים" (תשא לד, כח).

ומעתה מובן גם למה המשיך הכתוב מיד (בפרשה הבאה, פ' תרומה) ודיבר על מעשה המשכן – כי גמר ושלימות החיבור והברית של הקב"ה עם בני ישראל נפעלת על ידי עשיית המשכן, "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (תרומה כה, ח).

וזהו איפוא הטעם לסדר הכתובים – כדי להפמ"ך את ענין "לוחות הברית" של הקב"ה עם ישראל לענין מלאכת המשכן, שמהווים המשך אחד;

ויומתק לפי דברי הרמב"ן הידועים (ר"פ תרומה), שעיקר המכוון במלאכת המשכן הוא הארון – והרי עיקר ענינו של הארון הוא להיות מכון ללוחות הברית (מלכים-א, ח, ט. דברי-הימים-ב, ה, י): "אין בארון רק שני לוחות האבנים אשר הניח שם משה בחורב אשר כרת ה' עם בני ישראל בצאתם מארץ מצרים".

בעולם את הסדרים של ימות המשיח באופן של פריצת גדרי העולם, ולכן נאמר עליו "עלה הפורץ לפניהם".

תלוי במעשינו ועבודתנו

ונהנה, תכלית השלימות של ימות המשיח "תלוי במעשינו ועבודתנו כל זמן משרך הגלות". ומזה מובן, שבמשך זמן הגלות צריך להיות גם אופן העבודה של משיח, שנקודתו היא פריצת גדרי העולם.

וכיון ש"על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים", הנה כדי לפעול ביאת משיח שיביא את העולם למעמד ומצב של ימות המשיח, צריכה להיות העבודה בג' העמודים תורה עבודה וגמ"ח באופן של "עלה הפורץ לפניהם", "ופרצת".

והענין בזה:

עמידת העולם על ג' העמודים תורה עבודה וגמ"ח יכולה להיות באופן שגם אז הרי זה "עולם" מלשון העלם (והסתר).

...זאת ועוד: גם כאשר היש והנברא נראה למציאות בפני עצמו – הרי זה באופן ש"בדבר ה' שמים נעשו", כמבואר בשער היחוד והאמונה ש"דבר ה'" צריך להיות נצב תמיד בהנברא, להוותו ולהחיותו ולקיימו, ולולי זאת, יחזור הנברא להיות אין ואפס כמו שהי' מקודם; אבל יכול להיות שה"דבר ה'" נמצא בהנברא באופן שהוא היפך רצונו של הקב"ה, ועד למעמד ומצב שהוא מנגד להקב"ה, רח"ל, "על ה' ועל משיחו".

והעצה לזה – לפעול שינוי ב"עמודים" שעליהם העולם עומד, ובדרך ממילא תשתנה גם מציאות העולם.

והיינו, שלא די בכך שישנה המציאות של שלשת העמודים סתם, שאז יכולה להיות עמידת העולם באופן שנשאר בגדר "עולם" מלשון העלם והסתר, אלא, צריכים לפעול פריצת גדרי העולם, עי"ז שהעבודה בשלשת העמודים היא באופן של פריצת גדר, כמודגש בלשון רז"ל "העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור".

טרוד בעסקיו באמצע אכילתו

"העוסק בתורה":

לא מספיק ללמוד תורה סתם – בגלל שאין לו משהו אחר לעשות; בגלל שמשלמים לו בשביל לשבת וללמוד; בגלל שיש לו "געשמאק" בהשכל שבתורה,

אלא הלימוד צריך להיות באופן של "העופק בתורה" – כפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר ש"עוסק" הוא מלשון "עפק", ע"ד עסק של מסחר:

הוספה

לקט מתוך דברות קודש בענייני הוראה, הדרכה וחזיון בעבודת השי"ת
דברים אלו לא הוגהו על ידי רבינו, ובאו כאן כמעט ללא עריכה,
באופן שנאמרו, מלבד שינויים קלים להקל על הקורא

עלה הפורץ לפנייהם

כחכנה לגאולה צריך לעבוד באופן של 'ופרצת' / לעסוק בתורה כמו שעסוק בעסקיו / גם בשעת "תאכל לחם" עסוק ב"זעת אפיקך"!!! / לא להמתין שתצא נשמתו של העני / היפך גדר העולם / בני הבית צריכים לחוש בשינוי / לצבור בתפילה כל עניניו הגשמיים

אמרו חז"ל "אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור – מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם". היינו שג' עניינים אלו (ג' העמודים שעליהם העולם עומד) מביאים לענין של גאולה.

וענין זה מודגש בדיוק הלשון במארוז"ל זה: "כל העוסק בתורה" – לא הלומד תורה, היודע תורה, אלא "העוסק בתורה"; "ובגמילות חסדים" – לא צדקה, אלא גמילות חסדים דוקא; "ומתפלל עם הציבור" – לא תפלה סתם, אלא "עם הציבור" דוקא.

והנה, אודות ענינו של משיח – איתא במדרש על הפסוק "מה פרצת עליך פרץ", "זה רבה על כל הפריצים ממך יעמוד (משיח, שנאמר בו) עלה הפורץ לפנייהם וגו'". והיינו, שכל מלך נקרא בשם "פרץ", ע"ש ש"מלך פורץ גדר", ומלך המשיח הוא "רבה על כל הפריצים", שיהי מלך על כל המלכים שהיו לפניו.

והענין בזה:

ענינו של "פרץ" הוא – כפשטות לשון הכתוב: "מה פרצת עליך פרץ" – שהנהגתו אינה כפי מנהג העולם.

וזהו גם הענין דימות המשיח:

החידוש דימות המשיח הוא – פריצת גדרו של עולם, והיינו, שאין זה כמו המעמד ומצב ד"גן עדן" שאינו שייך כלל לעולם כפי שהוא עם כל המדידות וההגבלות, אלא באופן של חיבור שני הפכים, היינו, שדוקא במקום שיש בו הגבלה של ד' קצוות, ד' רוחות, "ימה וקדמה וצפונה ונגבה" – נעשה ענין של "ופרצת".

וזהו גם החידוש של משיח – שבהיותו אדם בעולם הזה (כמ"ש הרמב"ם) יפעל

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

קושיא מאליעזר
עבד אברהם

בי תקנה עבד עברי

עבד שהוא עברי. או אינו אלא עבדו של עברי, עבד כנעני כו', ועליו הוא אומר שש שנים יעבוד, ומה אני מקיים והתנחלתם אותם, בלקוח מן הנכרי, אבל בלקוח מישראל יצא בשש – תלמוד לומר כו' (כא, ב. רש"י)

לכאורה יש לעיין, הרי הכתוב "והתנחלתם אותם" נאמר לקמן בסוף ספר ויקרא (בהר כה, מו), וא"כ מדוע ראה רש"י להקשות ממנו על הקס"ד כאן שמדובר ב"עבד כנעני", הרי לכאורה אין זה נוגע לפירוש הכתובים בפרשתנו?

ויש לבאר:

כאשר רש"י מזכיר הסברא שהמדובר כאן הוא ב"עבד כנעני", הרי מיד נזכרים ב"עבד כנעני" שמצינו כבר במקרא, והוא אליעזר שהי' "עבדו זקן ביתו" של אברהם העברי (חיי שרה כד, ב). ומעתה מתעוררת מיד הקושיא, איך אפשר להעלות על הדעת שהכתוב כאן מדבר בעבד כנעני ועליו הוא אומר "שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם" – בשעה שאברהם הרי קיים את כל התורה עד שלא ניתנה (כמפורש ברש"י – תולדות כו, ה), והוא החזיק את אליעזר כעבדו עשרות שנים!

שהרי, כבר בברית בין הבתרים – שהתקיימה בהיות אברהם בן שבעים (פרש"י בא יב, מ) – הי' אליעזר עבדו של אברהם (ראה לך יד, ב. טו, ב), ולאחר מכן שלחו אברהם בתור "עבדו זקן ביתו" להביא אשה ליצחק בנו, והי' זה בהיות אברהם בן מאה וארבעים (ראה תולדות כה, ט), כלומר, שאליעזר הי' עבד לפחות שבעים שנה! ומכיון שרש"י נצרך בין כך לתרץ קושיא על הקס"ד שמדובר ב"עבד כנעני", הרי הוא

כבר מקשה קושיא חמורה יותר, לא רק מהנהגת אברהם אלא מפסוק מפורש – "והתנחלתם אותם".

ועל זה מבהיר, שבוודאי אין הכתוב כאן מדבר בעבד כנעני שנקנה מנכרי (כמו אליעזר), והקס"ד לומר שמדובר בעבד כנעני היא דוקא בעבד כנעני שנקנה מישראל, וק"ל.

(עי' לקוטי שיחות חמ"ז עמ' 251 ואילך)

מכשפה לא תחי' – מדוע
לא נכתב מכשף?

מכשפה לא תחי'

אחד זכרים ואחד נקבות אלא שדיבר הכתוב בהווה שהנשים מצויות מכשפות (כב, יז. רש"י)

על הכתוב לפני זה בפרשתנו "וכי יגח שור" כתב רש"י "אחד שור ואחד כל בהמה וחי' ועוף אלא שדיבר הכתוב בהווה", וצריך ביאור מדוע כתב ענין זה עוה"פ כאן, שהא דנקט הכתוב "מכשפה" ולא "מכשף" אינו בדווקא, והוא רק מפני שדיבר הכתוב בהווה.

ויש לבאר זה בפשטות:

דרך הכתוב בכל מקום הוא שכאשר הדין שווה בזכר ובנקבה נוקט הכתוב לשון זכר. וא"כ בנדו"ד באם הדין הי' שווה בזכרים ונקבות הי' הפסוק צריך להשתמש לכאורה בלשון זכר, ומזה שנקט "מכשפה" בלשון נקבה, הי' סברא לומר ולהוכיח שהוא בדווקא, ודין זה הוא רק בנקבות ולא בזכרים.

וזהו שחידש כאן רש"י וכתב שאין הדבר כן, ודין זה נאמר גם על מכשף זכר. וזה ששינה הכתוב מדרכו בכל מקום ונקט לשון נקבה הוא מפני ש"דיבר הכתוב בהווה, שהנשים מצויות מכשפות".

(עי' לקוטי שיחות ח"ו עמ' 136 הע' 33)

כשהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [מוהרש"ב] מסר לי אמרה יסודית זו, הסביר באריכות גדולה, שעיקר התגלות שם הוי' הוא על ידי שם אלקים.

בפעם אחרת, כשהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מדבר ומסביר הענין של הכוונה הפנימית במעלת השיתוף של הוי' ואלקים, הדגיש, שכלי עושה אור [הוי' ואלקים הם אור וכלי, כפי שמוסבר בחסידות²] לפועל טוב, כלומר, כלי המגלה את פנימיות הפנימי שתאיר באור מסודר, שאז מאירה פנימיות המאור באור.

באחת מרשימותיי רשום מה שהסביר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, שירידת הנשמה בגוף היא כדי לתת ביאור נכון על הכוונה הפנימית של מתן תורה למטה וקיום המצוות המעשיות, והסביר בביאור עמוק של עבודה-השכלה את הענין איך שה"ש הנברא' נותן את ההסבר המובן הנעלה ביותר ב"ש האמיתי.

מה מתגלה בפשיטותו של איש פשוט?

מצוה לפרסם, שכולם ידעו, שאין להעריך מעלתו של איש פשוט. ענין זה גילה מורנו הבעש"ט במספר מלים קצרות:

"פשיטות העצמות של עצמות אין סוף ברוך הוא מתגלה בפשיטותו של איש פשוט". הוד כ"ק רבינו הזקן שקיבל את תורת הבעש"ט מהוד כ"ק מורנו הרב המגיד ממזריטש, הסביר, שבעלי תורה ובעלי עבודה, הרי זה הגבלה, גילויים ולא עצמות. תורה ומצוות הן "עצמות", אבל לא פשיטות העצמות. המעלה של עצמות היא הרי פשטות. פשיטות העצמות, שהיא דבר אחר לגמרי, על כך היתה תכלית ירידת הנשמה בגוף ותכלית בריאת העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשי' עד העולם הזה הגשמי, כדי לעלות לפשיטות העצמות, שלמעלה מעלה מעולם האצילות. אצילות "לוקחת" דמי סרסרות מסויימים, אך פשיטות העצמות של עצמות אין סוף ברוך הוא ישנה בפשיטותו של איש פשוט.

(תרגום מספר השיחות תשי"ז עמ' 135 ואילך - לקוטי דיבורים המתורגם ח"ג סוף עמ' 681 ואילך)

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

"מודה במקצת" ו"קא זילי נכסי" ב"עבודת ה'

פנימיות דיני התורה היא ברוחניות / "מודה במקצת" ליצר הרע / "שבועה" מלשון שובע / מדוע בכה ריב"ז רק לפני פטירתו? / לא לבזבז אפילו רגע מעבודת השי"ת

כאשר באים תובע ונתבע בפני בית הדין, יש זכות קדימה לתובע להציג את טענותיו תחילה, והדבר נלמד מהאמור בפרשתנו (כד, יד) "מי בעל דברים יגש אליי" - "בעל הדברים", הוא התובע, "יגיש דבריו אליהם" ראשון (ב"ק מו, ב. ע"פ שיטת הש"ך בחו"מ ריש סי' כד).

כאשר מעיינים בפרטי דין זה, נמצא שהנפקא מינה למעשה הוא במקרה של "מודה במקצת" (הבא לקמן הוא מדברי הש"ך שם):

כאשר התובע דורש מן הנתבע מנה, והנתבע בא אחריו ומודה לו בחמישים, מחויב הוא שבועה מדאורייתא, שהרי הוא מודה במקצת הטענה. אך אם הנתבע מודה תחילה בחוב מסוים, ורק לאחר מכן פורס התובע את טענותיו ודורש ממנו חוב גדול יותר, "הודה בנ' ואחר כך תבעו התובע בק" - הרי הוא פטור משבועת התורה. ועל כן אמרה תורה שיטען התובע תחילה, בכדי שהנתבע יתחייב שבועה.

והדבר תמוה: מדברי הפוסק ודרשת חז"ל נראה שהכלל ש"אין נזקקין אלא לתובע תחילה" יש לו נפקא מינה ומשמעות בכל תביעה לדין תורה, ואילו מהאמור לעיל (מדברי הש"ך) עולה שאין לדין זה משמעות אלא במקרה של מודה במקצת?

פנימיות דיני התורה היא ברוחניות

כל העניינים הגשמיים, הנמצאים בעולם הזה הגשמי, שרשם במקורם הרוחני. תחילה

ישנו השורש הרוחני שהוא המקור, ומשם נובע הדבר כפי שהוא בגשמיות.

וכן הוא גם בתורה הקדושה, שבתחילה היתה "חמדה גנוזה" למעלה (ראה שבת פח, ב), וכמובן שבהיות התורה בשרשה ומקורה הרוחני לא הייתה אז מלוכשת בדברים גשמיים אלא היו דיני עניינים רוחניים עמוקים ונשגבים. ומשם ירדה התורה להתלבש בענייני עולם הזה ובדינים הנוגעים לדברים גשמיים (ראה תניא פ"ד).

וממילא גם עתה, לאחר ש"נסעה וירדה" התורה ונתלבשה בעניינים גשמיים (תניא שם) – עדיין פנימיות דיני התורה הם עניינים ודינים רוחניים הנוגעים לעבודת ה' הרוחנית. ועל כן, לפעמים לא ניתן להבין הלכה בתורה לעומקה, אלא כאשר מעיינים במשמעותה הפנימית הרוחנית.

וכן הוא גם בנידון דידן, שעל פי ביאור משמעותו הפנימית של דין "מודה במקצת" ימצא מובן אשר ברוב ככל התביעות יש עניין של מודה במקצת, וממילא דין "נוזקין לתובע תחילה", הוא דין כללי בתביעות לדין, וכפי שיתבאר.

"מודה במקצת" ליצר הרע

כאשר יהודי נכשל בחטא רח"ל, הרי יש כאן "דין תורה" בינו לבין היצר הרע:

"תובע", הלא הוא היצר הרע, טוען שמכיוון שהוא הצליח להכשיל את היהודי בחטא, ממילא יש למסור לרשותו את אותו היהודי, והרי הוא שייך מעתה לצד הטומאה.

לעומתו, עומד ה"נתבע", הוא היהודי, וטוען: הן אמת שנכשל בחטא, אך מאידך אינו מודה ב"הכל" – הוא אינו שקוע כל כולו בחטא. על עצם נשמתו של יהודי לא ניתן לומר שהיא נכשלה בחטא, שהלא גם בשעת החטא "הייתה באמנה אתו" (תניא פכ"ד). ואפילו בנוגע להנהגה בפועל, לא שקע לגמרי בחטא, שהלא אפילו פושעי ישראל מלאים מצוות כרימון (ערובין יט, א ועוד), ובכל יהודי יש חלק טוב. ובכן, הרי הוא "מודה במקצת"!

ולא החוטא בלבד הוא מודה במקצת הטענה, אלא גם יהודי צדיק מודה במקצת לתביעת היצר הרע: לפעמים יש בכוחו של יהודי להוסיף בענייני קדושה, והוא לא הוסיף כדרוש, וממילא "התבזבזו" כוחות שנתנו לו מלמעלה בכדי לעבוד את השי"ת. ואף הוא "מודה במקצת" – הוא אמנם החסיר מעט מעבודת ה', אך בוודאי אינו שייך לגמרי ליצר הרע.

עניין זה, שכל סוגי בני ישראל נחשבים "מודה במקצת", רמוז בפסוק שממנו למדים דין זה – "על כל דבר פשע... על כל אבידה, אשר יאמר כי הוא זה" (פרשתנו כב, ה. וראה פרש"י עה"פ. ב"ק קו, ב ועוד):

"על כל דבר פשע" – הוא יהודי שנכשל ופשע ומעל בחטא רח"ל, "על כל אבידה" – הוא יהודי שלא חטא, אך מאידך לא ניצל לגמרי את כוחותיו לעבודתו ית', וממילא

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בענייני עבודת ה'
מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

היכן מתגלה "פשיטות העצמות"?

מצוה לפרסם, שכולם ידעו, שאין להעריך מעלתו של איש פשוט. ענין זה גילה מורנו הבעש"ט במספר מלים קצרות: "פשיטות העצמות של עצמות אין סוף ברוך הוא מתגלה בפשיטותו של איש פשוט"

"היכן שיהודי הולך והיכן שעומד – ה' עמו"

פעמים רבות כבר דובר ונמסר, שחסידים לדורותיהם, החל מחניכי ותלמידי הוד כ"ק מורנו הבעש"ט, המגיד ממזריטש ורבנו הזקן, חזרו על ענייני עבודה בקצרה, כשכל אמרה היתה הוראה בדרכי עבודה.

בין האמרות החסידיות העתיקות, היתה האמרה הבאה:

"יהודי איננו גלמוד, היכן שהוא הולך והיכן שהוא עומד – ה' עמו".

אמרה זו נמסרה רבי מפי רבי עד לבעש"ט נ"ע. רבנו הזקן השתמש באמרה זו כיסוד של ביאור, על מה שבזמני הבעש"ט והמגיד ממזריטש היתה הפרנסה היהודית העיקרית – רוכלות (הליכה בכפרים), ועל כך אמרו שכל יהודי איננו גלמוד, היכן שהוא הולך והיכן שהוא עומד – ה' עמו, כלומר ההתגלות של שם הוי'.

אמרה זו היא אחת מהאמרות שקיבל הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק צמח צדק מזקני חסידי הוד כ"ק רבינו הזקן, ששמעו מהוד כ"ק רבינו הזקן בבואו ממורו הוד כ"ק הרב המגיד ממזריטש.

"הלכו לאבדון" חלק מכוחות הנפש האלוקית. ושניהם יחד טוענים "כי הוא זה" – המה מודים רק על "זה", על מקצת מטענת היצר, ואינם שייכים לגמרי ח"ו לרשות הטומאה.

"שבועה" מלשון שובע

דינו של מודה במקצת הוא להשבע שבועת התורה, וכמו כן בשורש ומקור הדין ברוחניות, כאשר יהודי מודה רק במקצת, והרי אינו שייך לגמרי ליצר הרע, הרי דינו ב"שבועה":

עניינה של שבועה ברוחניות הוא מלשון שובע (בשי"ן שמאלית – ראה קיצורים והערות לתניא עמ' נז. לקוטי שיחות ח"א עמ' 41 ואילך). כאשר היצר הרע טוען לבעלות על מקצת מן היהודי, הרי צריכים לסייעו להתגבר על נפילתו, ואזי מעניקים לו כוחות רוחניים חדשים מלמעלה, משביעים ומזינים את נשמתו בכוחות נעלים, בכדי שלא יפול לגמרי ברשות היצר, ושהחלק הנותר אכן ישאר ברשות הקדושה.

אמנם, הזוהירו חז"ל (גטין לה, א ועוד) להמנע משבועה ככל הניתן, ואף בעבודה רוחנית הוא כן שיש להשתדל להמנע מקבלת כוחות נעלים אלו. וטעם הדבר, משום שאם אין האדם מנצל כראוי את אותם הכוחות, הרי לא זו בלבד שלא נתעלה על ידם, אלא מגיע לו עונש על אשר הוא מאבד ו"מבזבז" עניינים וכוחות נעלים וחשובים ביותר.

ובכדי להנצל מ"שבועה" זו, יש לדאוג לכך שלא יטען ה"תובע" תחילה טענותיו, אלא ה"נתבע", ואזי, כאמור הוא פטור משבועה. ואף שתיקנו חז"ל שנזקקין לתובע תחילה, הרי יש מקרים שבהם התירו חז"ל לשמוע את הנתבע תחילה, וכפי שיתבאר.

מדוע בכה ריב"ז רק לפני פטירתו?

אמרו בגמרא (ב"ק סט) "פעמים שנזקקין לנתבע תחילה, והיכי דמי דקא זילי נכסי". ביאור הדבר (ראה שי"ך שם): בדרך כלל השתדלה התורה לחייב את הנתבע בשבועה, משום שאף לדבריו הוא חייב במקצת מן התביעה, והי' עליו לשלמה מיד ולא לחכות שיתבעוהו לדין. אמנם, אם נכסיו הוזלו, הרי אינו אשם כל כך במה שלא שילם את חובו מעצמו, שכן לא רצה להפסיד את שווי נכסיו נאו שעצם נסיונו למכרם במהירות בכדי לשלם – גם את ההוזלה, ואזי מותר לו לנתבע לשטוח טענותיו תחילה ולהנצל משבועה.

וגם בעבודת ה', כאשר חפצים להינצל מתביעת היצר הרע, קיימת עצה זו:

ובהקדים המסופר בגמרא (ברכות כח, ב) אודות ר' יוחנן בן זכאי, שבכה קודם פטירתו, וביאר ש"יש לפני שני דרכים, אחת של גן עדן ואחת של גיהנם ואיני יודע באיזו מוליכים אותי". וסיפור זה תמוה מכל צד (ראה גם לקוטי תורה ויקרא נ, ד. ובכ"מ): מחז, איך יתכן

לא להטפת מוסר, יש לחולל שינוי!

במענה על מכתבו . . . :

בהנוגע לסדרי הישיבה, הנה . . . מה שאומרים לפעמים דברי התעוררות וגם בביטויים שאינם מוסיפים תענוג, הוא לא לרגלי אהבת הטפת מוסר אלא בתקוה שזהו ענין של פועל, שע"י אמירת דברים אלו ישתנה המצב אם דורש הוא שינוי...

קנס לתלמידים

- בהנוגע להנהיג ענין קנס וכיוצא בזה ביחס לתלמידים המתרשלים וכו' – תלוי בהרושם, והתועלת שיש לקוות מזה. וצריך להחליט בהתאם להשערה בזה...

(אגרות קודש ח"א עמ' ו)

...בשאלתם אודות להנהיג קנסות לתלמידים בעד העדר התמדה וכיוצא בזה, הנה בענינים כמו אלו, יש להתחשב עם הנוהג במדינה בה נמצאים.

(שם עמ' פח)

תלמיד המשפיע לרעה על חברו

איך להתנהג עם תלמיד שיש חשש שישפיע לרעה על חבריו, אם להרחיקו מכותלי הישיבה אף שע"ז יוגרם לו היזק, או לא. הנה פשיטא אשר היזק היחיד והיזק הרבים הזהירות בהיזק הרבים קודם, אבל במקרים שאפשר להשפיע על התלמיד שלא לקלקל (שרק לעתים רחוקות ביותר אין אפשרי זה), ובדרכי קירוב, הנה על פי רוב משנים הנהגת התלמיד בתחלה שלא לקלקל אחרים ואח"כ גם לתקן את עצמו.

(אגרות קודש ח"ז עמ' שי)

שריב"ז שהי' מגדולי התנאים (ראה סוכה כח, א. ר"ה לא, ב. ועוד) יחשוב שמא ראוי הוא לרשת גיהנם; ומאידך, אם נסתפק באיזו דרך מוליכין אותו, הרי הי' צריך לבכות על כך ולשוב בתשובה משך כל חייו ולא רק קודם מותו? נשהי פשוט שלא הי' ריב"ז בוכה מצד העונש עצמו, אלא מצד החסרון בעבודת ה']

והביאור בזה הוא שמשך כל ימי חייו הי' עסוק ריב"ז בעבודת ה' בלבד. כל יהודי מקבל מלמעלה מספר מדויק של ימים וכוחות נפש בכדי שינצל באופן מוחלט את כל הכוחות ואת כל הרגעים לעבודתו ית'. ואם אינו מנצל אפילו רגע אחד לעבודתו ית' – הרי הוא מועל ח"ו בשליחותו של מלך מלכי המלכים הקב"ה!

ומכיוון שכך, הרי לא ראה ריב"ז שום היתר שבעולם לעמוד ולהתבונן במצבו הרוחני, אם הוא ראוי לגן עדן או לגיהנם משך כל ימי חייו! אותם רגעים שינוצלו על ידו להערכת מצבו "יתבזבו" ולא יהיו מנוצלים לתכלית שלשמה העניק לו אותם השי"ת.

ורק סמוך לפטירתו, אז הוא הזמן המיועד לעשות חשבון צדק מהנעשה איתו כל ימי חייו, ואזי געה בבכי שמא לא ניצל כראוי את כל הכוחות והרגעים שנתנו לו מלמעלה.

לא לבזבז אפילו רגע מעבודת השי"ת

וזהו הפירוש הפנימי בדין שאם "קא זילי נכסי" – הוא פטור משבועה:

יהודי זה אינו נכנס כלל לדין וחשבון אודות מצבו, שכן הוא עוסק תדיר בעבודתו ית', כל כוחות נפשו ורגעיו מנוצלים באופן מוחלט לעבודת ה', והוא אינו מסכים לבזבז אפילו רגע אחד שניתן לו מאת השי"ת עבור "דין תורה" עם היצר הרע.

טוען אותו יהודי, שאם יקדיש זמן לדיון אודות מצבו, הרי "זילי נכסי" – נכסיו, הלא הם כוחות הנפש והרגעים המיועדים לעבודת ה', יהיו "זולים", ובלתי מנוצלים לדבר היקר ביותר שהוא עבודת ה'.

ובמצב זה, פוטרים אותו מאותה "שבועה" רוחנית מסוכנת, כי מובטח אותו יהודי שלא זו בלבד שלא יפול כולו ברשות היצר הרע, אלא אדרבא – "את מספר ימיך אמלא" (פרשתנו כג, כו), שהשי"ת "ימלא" וישלים עבורו גם את אותם הכוחות והרגעים שהחסיר ולא ניצל לעבודת השי"ת, ויהי' כולו ברשות הקדושה [ראה בארוכה במקור הדברים את הפירוש בכתוב "לא תהי' משכלה" . את מספר ימיך אמלא"].

תורת היים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

משגיח בישיבה – ההנהגה עם התלמידים

תפקידו של משגיח בישיבה

במענה על מכתבו . . בו כותב אשר משגיח הוא בנגלה, אבל אינו עונה על משאלת התלמידים מפני שלומד הוא לא אותה המסכת הנלמדת בכתה.

ומובן שאין לטעם זה כל יסוד כיון שבידו הדבר תלוי ללמוד המסכת שלומדים הם, ובפרט ע"פ הפסק דין בהלכות תלמוד תורה לרבנו הזקן פרק א' סעיף י"ב, שבכגון דא העיקר הוא שיקבלו התלמידים השפעתם כדבעי, כן הטעם השני שאין לו כח להם כי שואלים הרבה, – גם בזה צ"ע, כי ממה נפשך אם שואלים כהוגן, כדאי לענות אותם, ואם אין השאלות כהלכה עליו להסבירם את זה עצמו, כי הרי זהו מיסוד חינוך תלמידים שיהיו שואלים ומשיבים כדבעי, וק"ל.

ובמה שכותב שמפחד שהכחות ששם עליהם הרי זה לחנם, ומעתיק פתגם אדמו"ר הזקן בזה, – תמה אתמה על אנ"ש שיאמר דבר כזה, שפלוני בן פלוני אינו שייך ללימוד החסידות, ולכן אין להתענין ולהמשיכו ללימוד זה, כי אפילו אם תמצי לומר שפתגם רבנו הזקן אינו בדוחא, וקרה כן באמת, הרי בטח ידע שרש נשמתו וענינו של פלוני בן פלוני בגלגול זה, ובהתאם לזה פסק דינו, משא"כ באנשים כערכנו, וראה ג"כ הלכות ת"ת לרבנו הזקן פרק א' סעיף ד אשר אי אפשר להנשמה להתתקן וכו', ומי מאתנו יקח עליו האחריות לפסוק דין היפך האמור.

מהו "עבד יהודי"?

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. כי תקנה עבד עברי (כא, א-ב)

יש לבאר הטעם שהדין הראשון שנאמר בפרשתנו בהמשך למתן תורה הוא דין עבד עברי:

במתן תורה נעשו בני ישראל עבדים להקב"ה, ו"נשתחררו" מכל סוג של עבדות אחרת.

והנה, עבדות אחרת כוללת לא רק עבדות לאדון גשמי, אלא גם "השתעבדות" לעניני עולם הזה. כי, עבד של הקב"ה צריך להיות "משוחרר" לגמרי מכל וכל, כדי להיות פנוי לעבוד את הקב"ה בכל עת ובכל מצב.

ולכן הדין הראשון אחרי מתן תורה הוא דין עבד עברי, ללמדנו שעבד אמיתי של הקב"ה - "עבד עברי" ("א אידישער קנעכט") צריך לרצות להתענג רק מדברים שקשורים להקב"ה, ואין לו להגיד "אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני", שמרמזים לתענוגי עולם הזה, אלא כל כוחותיו ועניניו צריכים להיות "משועבדים" לה' לבדו.

ומי שאומר "אהבתי את אדוני גו' לא אצא חפשי", ורוצה להשתעבד לעניני עולם הזה, נרצע. כי בהר סיני שמע "שאמרתי כי לי בני ישראל עבדים" - ולא עבדים לעבדים" ומכיון שאדם זה "הלך זה וקנה אדון לעצמו" ולא נשאר עבד להקב"ה לבדו, לכן "ירצע" (קידושין כב, ב).

(עי' אגרות קודש ח"ג עמ' קו)

קיום "לא תהי' לו כנושה" ע"י הקב"ה

אם כסף תלוה את עמי גו' לא תהי' לו כנושה

כל אם ואם שבתורה רשות חוץ מזה (כב, כד. סכילתא)

אמרו חז"ל "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" (שמו"ר פ"ל, ט), והיינו שהקב"ה מקיים כל המצוות. ומזה מובן, שגם הקב"ה בעצמו מקיים את הציווי "אם כסף תלוה גו'".

ויש לומר בכיבוד הענין:

תוכן הענין דהלואה הוא - שנותנים למישהו כסף למרות שאין זה מגיע לו (שכן, הלוה אינו נותן אל המלוה דבר תמורת ההלוואה); אבל לאידך גיסא - אין זו מתנה, אלא הלוה מתחייב להחזיר את ההלוואה כעבור זמן.

וכן הוא אצל הקב"ה, שנותן ליהודי ענינים וכחות אע"פ שהיהודי אינו נותן להקב"ה דבר תמורתם; אבל ביחד עם זה דורש הקב"ה, שהיהודי ינצל כל הענינים והכחות שניתנו לו מאת הקב"ה כדי למלא את שליחותו של הקב"ה, ולהחזיר את ה"הלואה" עם מצוות ומעשים טובים.

ועל זה ממשיך "לא תהי' לו כנושה":

תוכנו של ציווי זה הוא - "כל הנוגש העני והוא יודע שאין לו מה יחזיר לו, עובר בלא תעשה, שנאמר לא תהי' כו'" (רמב"ם הל' מלוה ולוה פ"א ה"ב), ולא עוד, אלא ש"אסור לאדם להראות עצמו לבעל חובו בזמן שיוודע

לקראת שבת

יט

חזקת מועד, והיינו לפי שנשתנה טבעו כנ"ל. ועפ"ז מדויק נמי המשך לשונו שם "אבל אם השאילו או מסרו לשומר הרי הוא בחזקתו, וכן שור שהועד בפני אפוטרופסין ונתפקח החרש כו' אע"פ שבטלו האפוטרופסין הרי הן מועדין בחזקתן שהרי ברשות בעלים הן" - דלא נקט סתם "שנשאר מועד" וכיו"ב, אלא מדייק שנשאר בחזקתו, כי זהו הניגוד לתחילת ההלכה, דבמכר ומתנה נשתנה חזקת (וטבע) השור, משא"כ בשואל טבע הנהגתו כו'].

מירושי שבשבת "ראה אותם במלכושים נאים אחרים וחשובים בעיניו נכרים ואינו מכירם".

והמורם מזה ב' שי' בטעם "רשות משנה", דלרש"י שינוי הרשות מבטל דין העדאת הבעלים, ולהמאירי שעי"ז משתנה טבע השור [וי"ל נפק"מ גבי הא דלעיל לז. גבי מועד לכל המינים או למין א' בלבד כו' (עיי' מ"מ לרמב"ם ו, ט ואכ"מ), דיש לדון היכא דברשות ראשונה הי' מועד לכל וברשות החדשה נעשה מחדש מועד אבל רק למין א', דאי אמרי' דטבע השור נשתנה ודאי שעדיין אינו מועד אלא למין שהועד מחדש; אבל את"ל שלא נשתנה טבע השור, והרי הוא שור נגח כמקדם, ורק גזיה"כ שאין לחייב מצד חסרון התראה, י"ל דלאחרי שהתרו אותו ונתקיים "והועד בבעליו" שוב חייב על כל המינים ונשא"ר "מועד לכל" (עיי' היטב כעין סברא זו בטורי אבן חגיגה ד. ואכ"מ). ועצ"ע כי שמא י"ל דאינו חייב על מה שהותרה.

ומעתה י"ל דהרמב"ם ס"ל דב' האופנים ישנם בדין "רשות משנה", כי תליא מילתא היכן הדברים אמורים, דגבי מכירה או מתנה דהוי שינוי רשות לגמרי (שעובר לרשות חדשה ממש) אמרי' שנגרם מזה שינוי בטבע השור, משא"כ כשאינו שינוי גמור שהרי אף בהמצאו אצל השואל עדיין הוא של הבעלים ורק שהשאילו לו (ובל' ר"פ בסוגיין דעדיין "שם בעליו עליו"), לא מסתבר שנשתנה טבע השור, כי ודאי שהשואל לא ישנה כ"כ ממנהג הבעלים כלפי השור (שהרי צריך להחזירו), ובזה מסתבר לומר שהדין

ד"רשות משנה" הוא רק מפני ביטול דין העדאת הבעלים.

וזהו חילוק הלשונות ברמב"ם, דגבי שואל נקט "הוא" ונשתנית רשותו בנפ"ה ההעדה, והכוונה לביטול ההעדה, היינו ההתראה **להבעלים** [ההעדה שברמב"ם כאן הוא ל' עדות ולא ל' מועד - ראה ברמב"ם לעיל מיני' הלכה ב], עיי' גם בקרית ספר כאן. והיינו דאף שלא נשתנה טבע השור, מ"מ בעינן התראה חדשה ואין התראת השואל מועילה לחייב הבעלים. ובזה מחזור היטב מש"כ הטעם "שהרי החזירו", ר"ל דכיון שטבע השור לא נשתנה ונגח הוא, סד"א דאע"פ שהוחזר לבעליו שמא כיון שהשואל הוא שהפך טבעו לנגחן (ועדיין נגחן הוא), נחייבו בח"נ השני שאין אנו יכולים להטיל על הבעלים מחמת חסרון התראה (כעין רישא דברייתא שבסוגיין, בשור שהי' נגחן ונמסר לשואל ונגח, דהבעלים משלים ח"נ שאא"פ להטיל על השואל, עיי"ש), היינו דזה ש"חזר לתמותו" הוא רק שאא"פ להטיל על הבעלים נ"ש מחסרון התראה, אבל השור מועד הוא וצריך לשלם נ"ש, וא"כ נטיל חצי הב' על השואל, ולא יפסידו הניזק, כיון שהשואל הוא שגרם שהשור ייעשה מועד; וקמ"ל הרמב"ם דכיון שהחזירו בטלה כל אחריותו דהשואל ואין לחייבו שום ממון.

משא"כ גבי מכר ומתנה נקט "שהרשות שנשתנית משנה דינו" (ולא ש"בטלה ההעדה דהבעלים), כי כאן חל בו שינוי יסודי יותר, שנשתנה דין השור עצמו (ולא רק בעליו), ששוב אין עליו

פנינים

תועלת - נאמר "לא תהי' לו כנושה", ועל דרך מה שנאמר (ישעי' א, ה) "על מה תוכו עוד תוסיפו סרה" - כלומר, "מה יועיל הכות אתכם כי לא תוסרו בזה, כי עדיין אחר המכות תוסיפו לחטוא ולא תוסרו ע"י המכות" (רד"ק שם); ולכן, כאשר הקב"ה רואה, שע"י הנהגתו בקו הדין אינו פועל כלום - הרי הוא מתחיל שוב עם קו הימין, בקירוב בחסד וברחמים בטוב הנראה והנגלה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"א עמ' 158 ואילך)

שאיין לו, אפילו לעבור לפניו שלא יפחידו או יכלימו כו" (רמב"ם שם ה"ג). כלומר, באם תביעת החוב מהלוה אינה מועילה בלאו הכי (שהרי "איין לו מה יחזיר לו") ואינה גורמת להלוה אלא ללחץ - אסור לתבוע ממנו את החוב.

וע"פ הנ"ל ש"מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" - כן הוא הדבר גם למעלה, שכאשר תביעתו של הקב"ה ע"י קו הדין וע"י יסורים אינה פועלת כלום, הרי לגבי תביעה סתם - ללא

לעיל, "מועד כל שהעידו בו ג' ימים", דע"ז בעי אי הא דבעינן ג' ימים היינו רק שג' הנגיחות צ"ל בג' ימים נפרדים או שגם ג' ההעדאות (התראות) בפני ב"ד צ"ל בג' ימים ולא ביום א'; אבל בגוף ההעדאה לא פליגי דתרווייהו איתנהו, ליעודי תורא ולייעודי גברא, היינו דלבי צדדי הספק ודאי דאין לחייב נ"ש בלי עדות והתראה על ג' הנגיחות].

וזוהו שכ' רש"י ש"הרשות משנה את דין העדאתו", שאין כוונתו ב"העדאתו" לדין מועד דהשור, אלא לדין העדאת הבעלים (ועיי' היטב ל' קרית ספר על הרמב"ם כאן), דכיון שגזיה"כ שא"פ לחייב בעלים בלי העדאה בב"ד הרי צריך שתהי' בפני הבעלים דעתה התראה חדשה, ואין לחייבו רק מטעם שכשקנה השור ידע שנגח הוא, כנ"ל במי שהעידוהו עדים נאמנים ששורו נגחן ועדיין פטור מג"ש.

ועצ"ע שי' המאירי שנקט דשינוי הטבע יש כאן, וי"ל דס"ל דזהו ענין שבטבע, כי בעלים אחרים מתנהגים באופנים וסדרים חדשים ועי"ז משתנה אופן הנהגת ורגילות השור, ומה גם שאצל בעליו הקודם נעשה שור נגח מפני העדר השמירה דהבעלים, ואפשר וקרוב לומר שהבעלים החדשים יזהרו בשמירה מעולה יותר (עיי' מש"כ בערוך השולחן חו"מ ספ"ט סי"ח) ומשתנה טבע השור. וכעין הא ד"מועד

לשבתות אינו מועד לימות החול", לעיל לז., היינו דהמצב סביבו משפיע על טבעו, והמצב דשבת הוא שגרם (באופן טבעי) לנגיחותיו (כמ"ש רש"י ל"פי שהוא בטל ממלאכה וזחה דעתו עליו". ובתוס' הביאו

צ"ע למה יגרום שינוי בעלות שינוי במו"ז וטבע השור. ואף שי"ל דזהו מצד שבכח דין התורה לשנות טבעי העולם (כידוע מה שהביא הש"ך יו"ד סקפ"ט סק"ג מירוש' כתובות פ"א ה"ב בדין בתולי' חזרוין ע"י עיבור ב"ד כו'), עדיין אי"מ דהיכן מצינו שקבע דין התורה (ולו ברמז) ששינוי הרשות משנה טבע השור.

וברש"י על המשנה שם כ' "רשות משנה, מועד שיצא מרשות זה ונכנס ליד בעלים אחרים הרשות משנה את דין העדאתו". ונראה דלדידי' אין כאן שינוי טבע השור לנגוח ורק ש"דין" העדאתו סו.

וי"ש לפרש דבריו בהקדים הא דשינוי בכרייתא לעיל כד. "אין השור נעשה מועד עד שיעידו בו בפני בעלים ובפני ב"ד" (דילפי' ממ"ש בפרשתנו "והועד בבעליו" (ראה ג' מהר"ם שם), וכמבואר ברש"י שם ד"אין עדות אלא בבית דין"). היינו, דגם כשכבר השור נגחן והבעלים יודע מזה, ואפי' העידו בפניו כן ב' עדים נאמנים, עדיין גזיה"כ דאינו משלם נ"ש כמועד בלי עדות והתראה בב"ד (ועיי"ע דברי רש"י ותוס' בזה בכ"ב כח: ואכ"מ). היינו דיש ב' ענינים בדין מועד, א' לגבי השור, שע"י שנוגח ג"פ "שור נגח הוא", "מועד לאותו דבר שהרגיל בו", ב' בנוגע ל"הבעלים, שאין עליו חיוב נ"ש בלי שיתרוהו תחילה ג"פ (וראה מכילתא ורש"י עה"פ "והועד בבעליו", דהיינו ל' התראה", ועיי"ע תוס' לעיל כג:).

ואע"ג דאיבעיא היא לעיל כד. ולהלן מא. "לייעודי תורא או ליעודי גברא", וברמב"ם רפ"ו דהוא ספק (היינו דלא איפשיטא האיבעיא, ראה מ"מ שם), ה"ז רק לענין דין ג' ימים" שבמשנה שם

הידושי סוגיות

עיון ופולפול בסוגיות הפרשה

שיטות הראשונים גבי "רשות משנה" בשור

יקשה בשינויי לשונות הרמב"ם בדין רשות משנה בין מכירה ומתנה לשאילה / יקדים פלגותת רש"י והמאירי בטעם דין רשות משנה, ועפ"ז יסיק דהרמב"ם שילב ב' השי' ולדידי' בזה גופא שאני בין מכירה ומתנה לשאילה

ונשתנית רשותו במ"ה ההעדה". גם יל"ע בלשונו גבי שואל "פטור שהרי החזירו" (שטעם זה לא נזכר בכרייתא התם), ולכאורה הול"ל שטעם הפטור הוא לפי שבטל דין מועד מהשור ו"חזר לתמותו" ושוב אין שור זה חייב אלא בח"נ והרי חיוב ח"נ פשיטא שהוא על הבעלים, וממילא נמצא השואל פטור מכלום.

ויובן בהקדם טעמא דינא דרשות משנה, דזה תימה, דהא "מועד" היינו בל' הרמב"ם (לעיל א. ד) "העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד", ותם שנעשה מועד היינו דכאשר "הרגיל בשינויו פעמים רבות נעשה מועד לאותו דבר שהרגיל בו", ולמה נתבטל דין מועד מטעם שינוי רשות.

ובמאירי על המשנה לט: כ' ש"ציאת השור מרשות לרשות משנה מזלו וטבעו" (ועיי' נמי היטב בל' השטמ"ק שם ד"ה רשות), ולכאו'

כ' הרמב"ם הל' נזקי ממונ' ו, ו "שור שהועד ונמכר או ניתן במתנה חזר לתמותו שהרשות שנשתנית משנה דינו". ובמ"מ ציין מקורו בסוגיא דב"ק דף מ דפליגי אמוראי בפ"י דברי הכרייתא גבי שור העובר בין רשות שואל לרשות בעלים או להיפך כו', ומסיק התם ר"פ דרשות משנה, עיי"ש, ולהכי פסק הרמב"ם אף הכא במוכר ונותן דרשות משנה. והנה לעיל ד, ט הביא הרמב"ם ענינא דהך כרייתא גופא (וכפי' ר"פ) וז"ל "שאלו כשהוא תם והועד בבית השואל והחזירו לבעליו חזרו לתמותו הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדה והבעלים משלמין חצי נזק והשואל פטור שהרי החזירו". וצע"ק טעם השינוי בלשון הרמב"ם, דגבי שינוי רשות דמכר או מתנה נקט "שהרשות שנשתנית משנה דינו", וגבי שואל כתב "הואיל